

Poznańska Akademia Przestrzeni jako przykład studenckiego projektu edukacji przestrzennej

ADAM WRONKOWSKI*

Laboratorium Rewitalizacji Miast i Odnowy Wsi,
Zakład Geografii Rolnictwa i Wsi, Uniwersytet Adama Mickiewicza, Poznań, Polska

Działania na rzecz kształtowania świadomości przestrzennej u dzieci w wieku przedszkolnym stają się coraz bardziej powszechne. Dostrzegana zostaje potrzeba rozpoczęcia tego typu edukacji już od najmłodszych lat. Na świecie oraz w Polsce powstaje wiele inicjatyw mających na celu przybliżanie dzieciom tematyki związanej z urbanistyką, elementami zagospodarowania przestrzennego czy potrzebami użytkowników miast. Jedną z takich inicjatyw jest projekt Poznańska Akademia Przestrzeni, który realizowany jest od 2016 roku przez Akademickie Koło Naukowe Gospodarki Przestrzennej.

Celem artykułu jest przedstawienie projektu Poznańskiej Akademii Przestrzeni jako przykładu studenckich działań na rzecz zwiększania świadomości przestrzennej wśród najmłodszych użytkowników miast. W pracy przedstawione zostały podstawy teoretyczne projektu, dotychczasowe działania oraz plany rozwoju projektu w kolejnych latach.

SŁOWA KLUCZOWE: edukacja przestrzenna, projekt studencki, świadomość przestrzenna, warsztaty urbanistyczne.

Proces edukacji, w którym każdy z nas uczestniczy, w ogromnym stopniu wpływa na nasze życie. Rozumiany jako doświadczenie społeczne, które pozwala człowiekowi na sprawne i skuteczne działanie w otaczającym go świecie (Basińska, 2010), w dużej mierze wpływa na to, czym zajmujemy się w życiu, jaką wiedzę o świecie posiadamy oraz jak w nim funkcjonujemy. Podstawowe wykształcenie jest niezbędne każdemu człowiekowi, a jednocześnie każdy rozwija się w różnych kierunkach ze względu na swoje zainteresowania, predyspozycje oraz styczność z zajęciami o różnorodnej tematyce, które mogą te zainteresowania rozbudzić.

Jednym z nieco pominiętych, a w opinii autora niezwykle ważnych obszarów jest edukacja przestrzenna. Przeprowadzone badania na jej temat pokazują, iż jest to bardzo ważny aspekt rozwoju dzieci, który ustępuje jedynie nauce poprawnego mówienia, rozwojowi ruchowemu, poczucia rytmu i kształtowaniu umiejętności interpersonalnych (Wronkowski, 2018). Jednocześnie istnieje duża potrzeba wprowadzenia tego typu zajęć do cyklu kształcenia już od najmłodszych lat, tj. podczas zajęć w przedszkolach. Świadomość potrzeby rozpowszechnienia zajęć z zakresu edukacji przestrzennej przełożyła się na poszukiwanie pomysłów na ich wdrożenie, na przykład poprzez realizację projektów wykorzystujących cenne zasoby studentów

*E-mail: adam.wronkowski@amu.edu.pl

ORCID: 0000-0001-8364-4554

takich kierunków jak gospodarka przestrzenna, urbanistyka i architektura czy architektura krajobrazu, posiadających odpowiednią wiedzę w tym zakresie. Jednym z takich projektów jest Poznańska Akademia Przestrzeni, która stanowi przedmiot zainteresowania niniejszej pracy.

Celem artykułu jest przybliżenie projektu pn. Poznańska Akademia Przestrzeni, realizowanego przez Akademickie Koło Naukowe Gospodarki Przestrzennej na Wydziale Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej na Uniwersytecie im. A. Mickiewicza. W tekście przedstawione zostaną cele projektu oraz jego podstawy teoretyczne. Omówione będą przykładowe zajęcia, a także dokonane zostanie podsumowanie dotychczas podejmowanych działań. Na koniec nakreślone zostaną plany rozwoju projektu uwzględniające zdobyte doświadczenie i zidentyfikowane potrzeby dotyczące edukacji przestrzennej.

Geneza i cele projektu

Poznańska Akademia Przestrzeni jest projektem studenckim o charakterze naukowo-edukacyjnym realizowanym przez Akademickie Koło Naukowe Gospodarki Przestrzennej UAM (AKNGP) od 2016 roku (Ciesiołka, Donderowicz, Głowczyński i Wronkowski, 2017). Jego powstanie było wynikiem dostrzeżenia potrzeby promocji i rozwoju zajęć z zakresu edukacji przestrzennej, zwłaszcza wśród dzieci w wieku przedszkolnym. Warsztaty miały być wydarzeniem jednorazowym, jednak po ich przeprowadzeniu okazało się, że wśród poznańskich przedszkoli istnieje chęć i zapotrzebowanie na wprowadzenie regularnie odbywających się zajęć tego typu. Postanowiono więc stworzyć projekt, który umożliwiłby realizację cyklicznych warsztatów wykorzystujących potencjał studentów kierunku gospodarka przestrzenna na Wydziale Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej, podczas których dzieliliby się oni swoją wiedzą i pasją z najmłodszymi. Projekt można więc określić jako studencką odpowiedź na niedobory związane z zajęciami kształtującymi świadomość przestrzenną dzieci. Rozszerzona formuła działań już w formie projektu Poznańskiej Akademii Przestrzeni zakładała przeprowadzenie warsztatów we wszystkich chętnych przedszkolach na terenie miasta Poznania, lecz z czasem obszar działania został rozszerzony i obecnie obejmuje całe województwo wielkopolskie.

Wyznaczono cel główny oraz trzy cele szczegółowe projektu. Celem nadrzędnym Poznańskiej Akademii Przestrzeni jest popularyzacja wiedzy z zakresu urbanistyki i planowania przestrzennego oraz zwiększanie świadomości przestrzennej uczestników projektu. Celami szczegółowymi projektu są:

- a) dążenie do wprowadzenia uczestników w świat planowania przestrzennego oraz urbanistyki, co ma pomóc w budowaniu świadomości społecznej oraz przestrzennej, a także wrażliwości na otoczenie,
- b) pomoc w zrozumieniu zachowań społecznych oraz wzajemnych relacji między człowiekiem a przestrzenią,
- c) aktywizacja uczestników w każdym wieku oraz rozwijanie interdyscyplinarnych metod projektowania przestrzeni miejskiej.

Wyżej wspomniany naukowo-edukacyjny charakter projektu pozwala z jednej strony na realizację celów i szerzenie wiedzy wśród uczestników projektu, a z drugiej umożliwia przeprowadzanie obserwacji, wywiadów i ankiet, zarówno wśród nauczycieli, jak i uczniów w odwiedzanych placówkach. Jest to bardzo ważna część projektu, która pozwala ocenić poziom edukacji przestrzennej w placówkach oświatowych, a co za tym idzie, przygotować bardziej efektywne zajęcia dla uczestników.

Podstawy teoretyczne projektu

Podstawy teoretyczne Poznańskiej Akademii Przechyleni jako projektu naukowo-edukacyjnego stanowią dwie koncepcje związane z projektowaniem urbanistycznym oraz planowaniem przestrzennym – *urban design* oraz projektowanie uniwersalne. Poniższy fragment ma za zadanie przybliżyć ich treści oraz przedstawić motywy ich wyboru na wiodące koncepcje stanowiące fundament teoretyczny projektu.

Pojęcie *urban design* jest trudne do jednoznacznego zdefiniowania ze względu na swój rozległy charakter. Posiada ono wiele definicji, których częścią wspólną jest propozycja określenia tej dziedziny jako skupiającej się wokół zbioru aktywności możliwych do zrealizowania za pomocą pewnego sposobu myślenia o mieście jako całości (Krieger, 2013). Najprościej jednak można określić *urban design* jako dziedzinę, której zadaniem jest promowanie celów projektowania urbanistycznego, kształtowania, a także usprawniania przestrzeni publicznych, ich efektywnego wykorzystania czy funkcjonowania. Jest to jednak bardzo ogólne podejście do tematu, które nie pozwala na uchwycenie natury koncepcji *urban design* sensu stricte, a jedynie jej ogólny kierunek działań. Wiele definicji przedstawia tę koncepcję zarówno jako dyscyplinę związaną z fizycznym kształtowaniem przestrzeni publicznej, jak i działania kształtujące jakość miejskiego życia (Modrzewski, 2012). Na uwagę w tym zakresie zasługują szczególnie definicje Llewellyna-Daviesa, Urban Design Associates, a także Carmona'y wraz z zespołem. Każda z nich przedstawia koncepcję *urban design* w różnej skali.

Llewellyn-Davies twierdzi, że *urban design* łączy w sobie wiele elementów, które razem tworzą piękne i unikalne miejsca (Llewellyn-Davies, 2007). Według autora koncepcja wywodzi się z polityki planistycznej oraz transportowej, projektowania architektonicznego, projektowania krajobrazu, a także inżynierii i gospodarki nieruchomościami i polega na „tworzeniu wizji dla obszaru oraz na stosowaniu umiejętności i zasobów umożliwiających realizację tej wizji”. Według autora jest to zatem pewna idea, która przyświeca projektantom różnych dziedzin, na podstawie której mogą być podejmowane dalsze działania związane z kształtowaniem przestrzeni miejskiej w taki sposób, aby tę wizję spełniała. Jest to bardzo ogólne podejście do zagadnienia *urban design*, kładące nacisk raczej na stworzenie wyobrażenia o pewnym obszarze, które możliwe jest do zrealizowania w istniejących warunkach.

W podobnym tonie, lecz nieco bardziej szczegółowo, nad definicją *urban design* pochylili się przedstawiciele organizacji Urban Design Associates (2002). Koncepcja projektowania urbanistycznego przedstawiona jest jako ogólne budowanie miast za pomocą połączenia rozmaitych części środowiska. Centralnym punktem tego procesu jest twórcze projektowanie przy użyciu technik z wielu dziedzin w celu kreacji pięknego oraz udanego otoczenia. Upoważnia to projektantów urbanistycznych do generalnego podejścia do tematu i łączenia umiejętności różnych specjalistów po to, by stworzyć zuniifikowaną wizję miejsca. Podkreślona zostaje zatem interdyscyplinarność całego procesu polegająca na wykorzystywaniu wiedzy specjalistów różnych dziedzin. Mowa jednak już o procesie projektowania konkretnych obszarów i ich budowie, czego wynikiem mają być przestrzenie dostosowane do potrzeb użytkowników.

Carmona i in. (2010) przedstawiają *urban design* jako „tworzenie miejsc, przy czym nie oznaczają one konkretnej przestrzeni, ale raczej wszelkie aktywności i wydarzenia, które umożliwiają jego zaistnienie” (Carmona, 2010, s. 17). Autorzy skupiają się na wszelkiego rodzaju wzajemnych powiązaniach międzyludzkich oraz na linii człowiek – przestrzeń publiczna, które skutkują określoną aktywnością przyciągającą kolejnych uczestników tworzących razem miejsce i zdarzenia w nim zachodzące. Oddzielenie miejsca od konkretnej przestrzeni

pozwała autorom definicji skupić się na interakcjach międzyludzkich, które stanowią istotę funkcjonowania publicznych przestrzeni.

Każda z przedstawionych definicji ukazuje *urban design* w nieco innym świetle i zwraca uwagę na różne kwestie związane z tą koncepcją. Warto podkreślić, że wyżej przedstawione definicje obrazują w pewnym stopniu proces, który towarzyszy temu zagadnieniu. Zaczynając od wizji i pewnego wyobrażenia obszaru, przez interdyscyplinarne prace projektowe, aż po aktywności, wydarzenia i interakcje międzyludzkie będące ich skutkiem. Efekt końcowy powinien spełniać wcześniej wyznaczone cele i wpasowywać się w główne założenie *urban design*. Tym według Halla (2007) jest ustalenie, iż aspekty życia, takie jak poczucie bezpieczeństwa czy społeczna akceptacja miejsca zależą m.in. od jakości oraz konfiguracji miejsc. Jest to słuszne podejście, ponieważ nawiązuje zarówno do potrzeb człowieka związanych z bezpieczeństwem, które wskazane zostały przez Maslowa (1964) jako drugie najważniejsze w słynnej piramidzie potrzeb, jak i do społecznego zrozumienia zmian w przestrzeni, które wiążą się z ich akceptacją oraz dbałością o tę przestrzeń w przyszłości. Jak twierdzi Lang (Lang, 2005), celem *urban design* jest stworzenie sieci powiązań, które wzajemnie na siebie oddziałują, tworząc atrakcyjne miejsce użytkowane przez ludzi. Ogólny, szeroko rozumiany cel *urban design* można określić jako tworzenie estetycznych i behawioralnych możliwości oraz szans dla mieszkańców miast lub ich części, dążące do kreacji miejsc bezpiecznych, funkcjonalnych i współtworzących m.in. wartości społeczne o zrównoważonym charakterze.

Drugą koncepcją, która stanowi podstawę teoretyczną projektu Poznańskiej Akademii Przestrzeni jest projektowanie uniwersalne (ang. *universal design*), znane również pod nazwą „projektowania dla wszystkich” czy „projektowania włączającego” (ang. *include design*). Treffers i Bougie (1996, s. 6) określają tę dyscyplinę jako „projektowanie, rozwój oraz marketing produktów, usług, środowisk i systemów, w taki sposób, aby były dostępne i możliwe do wykorzystania przez jak największą grupę użytkowników”. W podobnym tonie wypowiadają się Connell i in., którzy zdefiniowali projektowanie uniwersalne jako „tworzenie projektów i środowiska, które może być użytkowane przez wszystkich ludzi, w możliwie jak największym stopniu, bez potrzeby adaptacji lub specjalistycznego projektowania” (Connell i in., 1997, s. 3). Obie definicje wyraźnie akcentują tworzenie przestrzeni, która ze względu na swoje właściwości fizyczne jest dostępna dla jak największej liczby użytkowników. Ważne jest także, aby były one tworzone z takim zamysłem od podstaw. Jest to istotne z dwóch względów. Po pierwsze, projektowanie przestrzeni, które służy jak największej liczbie grup społecznych od samego początku nie wyklucza tych grup z użytkowania. Po drugie, jeśli w procesie tworzenia przestrzeni nie zostaną przewidziane jej funkcje i zagospodarowanie służące osobom mającym trudność z poruszaniem się, niewidomym, starszym czy rodzicom z małymi dziećmi, którzy do swobodnego przemieszczania się po mieście potrzebują wózka dziecięcego, koszty późniejszej modernizacji zwiększają sumę wszystkich poniesionych kosztów wykonania tejże przestrzeni. Są to podstawowe i najbardziej ogólne założenia projektowania uniwersalnego. Wsparte zostały siedmioma zasadami stworzonymi przez kilku autorów w 1997 roku¹:

1. użyteczność dla osób o różnej sprawności (*Equitable in use*),
2. elastyczność w użytkowaniu (*Flexibility in use*),

¹ Jako twórców powyższych zasad projektowania uniwersalnego przyjmuje się: Bettye Rosse Connell, Mike Jones, Ron Mace, Jim Mueller, Abir Mullick, Elaine Ostroff, Jon Sanford, Ed Steinfeld, Molly Story i Gregg Vanderheiden, w ramach projektu „The Principles of Universal Design” prowadzonego przez NC State University w 1997 r. Obecnie trudno jest znaleźć w Internecie powyższy raport, a jego wyniki na oficjalnej stronie NCSU są dostępne w formie posteru (https://projects.ncsu.edu/ncsu/design/cud/pubs_p/docs/poster.pdf).

3. proste i intuicyjne użytkowanie (*Simple and intuitive*),
4. czytelna informacja (*Perceptible information*),
5. tolerancja na błędy (*Tolerance for error*),
6. wygodne użytkowanie bez wysiłku (*Low physical effort*),
7. wymiary i przestrzeń sprzyjające napływowi i użytkowaniu (*Size and space for approach and use*).

Powyższe zasady uzupełnione zostały przez Kaletscha o percepcję równości (*Perception of equality*). Autor rozumie przez to stwierdzenie „minimalizację możliwości postrzegania indywidualnego jako dyskryminującego” (Kaletsch, 2009, s. 71). Projektowanie uniwersalne jest zatem zbiorem pomysłów, które mają służyć tworzeniu m.in. budynków i przestrzeni publicznych, które powinny być zaprojektowane w sposób zapewniający swobodne użytkowanie przez jak najwięcej grup społecznych.

Analizując powyższe zasady, można zauważyć, że projektowanie uniwersalne opiera się na dwóch zasadniczych grupach. Pierwszą z nich można określić jako „grupę elastyczności i modyfikowalności”. Rozumieć przez to należy możliwość korzystania z przestrzeni według swoich własnych potrzeb, co osiągalne jest poprzez odpowiednie zaprojektowanie struktury fizycznej tej przestrzeni. Mówią o tym wyżej wymienione zasady „użyteczności dla osób o różnej sprawności”, „elastyczności w użytkowaniu”, „wygodnego użytkowania bez wysiłku” oraz „wymiarów i przestrzeni sprzyjające napływowi i użytkowaniu”. Drugą grupę stanowią zasady odnoszące się do intuicyjności postrzegania i wykorzystywania przestrzeni – „proste i intuicyjne użytkowanie”, „czytelna informacja” oraz „percepcja równości”. Sprawiają one, że przestrzeń zachęca do aktywności w swoich granicach oraz nie powoduje trudności z odnalezieniem się w niej i użytkowaniem jej poszczególnych elementów. Zasada tolerancji na błędy podkreśla rolę ciągłego dostosowywania przestrzeni do potrzeb użytkowników i zaakceptowanie faktu, iż ciągle trzeba mierzyć się z pewnymi niedogodnościami, które należy wyeliminować. Można też odnieść ją do kwestii prototypowania w przestrzeni publicznej, dzięki której możliwe jest testowanie rozwiązań niskim kosztem w celu zbadania, czy są to zmiany niezbędne i pożądane. Może to ułatwić wybór ścieżki, którą podążać powinny zmiany w przestrzeni.

Podstawa teoretyczna projektu daje prowadzącym zajęcia możliwość rzetelnego przekazania informacji bazującej na sformułowanych przez wielu uczonych oraz praktyków zasad projektowania przestrzeni. Teorie *urban design* oraz projektowania uniwersalnego stanowią punkt wyjścia wszelkich działań podejmowanych w projekcie. Podczas zajęć uczestnicy mają okazję zapoznać się z zasadami i celami powyższych teorii, a także odnoszą do nich swoje dotychczasowe poglądy. Dzięki temu projekt, oprócz szerzenia wśród uczestników wiedzy z zakresu urbanistyki, skłania ich także do refleksji na tematy związane z funkcjonowaniem miasta. Ponadto, obie teorie posiadają bardzo cenną wartość społeczną, którą należy promować już od najmłodszych lat, co także stanowi jeden z motywów ich wyboru przy tworzeniu podstaw teoretycznych projektu Poznańskiej Akademii Przestrzeni.

Działania w ramach Poznańskiej Akademii Przestrzeni

Projekt pn. Poznańska Akademia Przestrzeni opiera się w głównej mierze na zajęciach warsztatowych wykorzystujących kreatywność uczestników. Można podzielić je na dwa zasadnicze typy: (1) warsztaty polegające na grupowym zagospodarowaniu konkretnej przestrzeni, dzielnicy lub miasta oraz (2) tworzenie map wyobrażeniowych wybranych przestrzeni miejskich w różnej skali. Dodatkowo, w ramach projektu prowadzone są pogadanki i krótkie

wykłady z zakresu planowania przestrzennego dla odbiorców w różnym wieku, które łączone są z dwoma powyższymi formami zajęć i zwykle stanowią wprowadzenie do każdej z nich.

Tak jak wspomniano wcześniej, typ zajęć uzależniony jest od wcześniejszych ustaleń z nauczycielami przedszkolnymi, którzy określają stopień zaawansowania grupy, jej zainteresowania i potrzeby związane z zajęciami z zakresu edukacji przestrzennej, a także od wieku uczestników. Na podstawie zebranych informacji możliwe jest określenie typu warsztatów, zwłaszcza w zakresie skali, w której pracować będą uczestnicy. Zaczynając od najmniejszych z nich, są to warsztaty dotyczące zagospodarowania: placu zabaw, konkretnej przestrzeni publicznej, dzielnicy oraz całego miasta. Podobnie sprawa ma się z zajęciami dotyczącymi tworzenia map wyobrażeniowych.

Warsztaty – zagospodarowanie wybranej przestrzeni lub miasta

Celem warsztatów jest uświadomienie uczestnikom złożoności budowy miast lub przestrzeni publicznych oraz ogólnego sposobu ich funkcjonowania. Informacje przekazywane są dzięki krótkiemu wprowadzeniu uczestników do tematu, bieżącym wskazówkom prowadzących oraz podczas podsumowania warsztatów. Po przystąpieniu do prac, dzieci wspólnie budują miasto lub projektują przestrzeń publiczną, które według nich będą spełniały potrzeby i oczekiwania wszystkich użytkowników. Uczestnicy mają do dyspozycji piankowe plansze, które stanowią granice ich pracy, a także drewniane, malowane klocki, które symbolizują m.in. budynki. Podczas każdego warsztatów dostępne są także drogi wycięte z pianki oraz kolorowe kartki, które dzieci wykorzystują jako zieleni oraz rzeki i jeziora w mieście.

W trakcie zajęć dzieci mają za zadanie określić motywację lokalizacji konkretnych obiektów, ich funkcję oraz wpływ na cały obszar opracowania. Po zakończeniu prac, grupy prezentują efekty działań pozostałym uczestnikom, opowiadając o swoim mieście.

Fotografia 1. Prezentacja prac podczas zajęć warsztatowych pn. „Tworzymy wymarzone miasto”.

Źródło: archiwum zdjęć projektu.

Zajęcia mają charakter grupowy, w którym nacisk położony jest na współpracę między dziećmi. Warsztat łączy formy pracy indywidualnej (każde dziecko buduje swoją część miasta, ma swój własny pomysł), pracę zespołową (konieczna jest współpraca w grupie, aby wspólnie stworzyć miasto idealne), a także zbiorową, która pozwala na wymianę materiału i wzajemną pomoc wszystkich uczestników warsztatów.

Podczas zajęć dzieci zdobywają informacje dotyczące budowy i funkcjonowania miasta, a także uczą się współpracy. Uświadamiany jest im także wpływ lokalizacji różnego rodzaju obiektów (np. przemysłowych, mieszkaniowych, terenów zieleni) na miasto jako całość. Dzieci uczone są także, że każda decyzja wpływa na obecną oraz przyszłą sytuację w mieście, dlatego ważne są przemyślane inwestycje i planowanie rozwoju miasta. Zajęcia przybliżają uczestnikom podstawy wykonywania prostych modeli miasta, a także ćwiczą ich wyobraźnię przestrzenną i rozwijają umiejętności manualne. Dzieci uczą się także pracy w grupie oraz sposobów wyrażania swojej opinii co do podjętych działań.

Warsztaty – mapy wyobrażeniowe

Mapy wyobrażeniowe są unikalnymi, osobistymi obrazami odzwierciedlającymi rzeczywistość w sposób selektywny na podstawie każdorazowego doświadczania danej przestrzeni (Sulsters, 2005). Stosowane są m.in. przez psychologów, behawiorystów czy geografów, wśród których pionierem był Lynch wraz ze swoją pracą „Obraz miasta” (Lynch, 1960). Drugi typ zajęć prowadzonych w ramach Poznańskiej Akademii Przestrzeni polega na stworzeniu przez uczestników tego typu map obrazujących drogę z domu do przedszkola lub okolic tych dwóch bardzo ważnych miejsc w życiu każdego przedszkolaka. Zajęcia poruszają temat podróży po mieście różnymi środkami transportu: samochodem, rowerem, autobusem lub pieszo. Duży nacisk położony jest także na ważną rolę obserwacji otoczenia podczas przemieszczania się po obszarze miasta.

Fotografia 2. Dzieci sporządzające mapę okolic przedszkola podczas warsztatów.

Źródło: archiwum zdjęć projektu.

Celem zajęć jest zwrócenie uwagi uczestników na emocje, których doświadczają podczas podróży oraz elementy, które zapamiętują. Ukazana zostaje istotna rola obserwacji i integracji z otaczającą przestrzenią podczas podróży, a także roli orientacji przestrzennej. Z uwagi na to, iż większość dzieci mieszka w niedużej odległości od przedszkola, podczas zajęć poruszany jest temat znajomości swojej okolicy i umiejętności określenia drogi powrotnej. Uwaga dzieci zostaje zwrócona także na współzależności między człowiekiem a jego środowiskiem zarówno podczas podróży, jak i w przerwach między nią. Omawiane zostają także podstawowe zasady bezpieczeństwa w drodze do przedszkola.

Dzieci mają do dyspozycji kartki formatu A4 lub A3, na których sporządzają mapy wyobrażeniowe. Rysunki powstają przy pomocy ołówków, kolorowych kredek lub flamastrów. Praca ma charakter indywidualny, a ochotnicy mają możliwość zaprezentowania swojej pracy przed resztą grupy.

Uczestnicy wykonując powierzone im zadanie, uświadamiają sobie, jak ważna jest codzienna obserwacja otaczającego je świata. Prowadzący podkreślają, iż odpowiednią prędkością poruszania się po mieście, która jednocześnie sprzyja obserwacji jest 5 km/h (Gehl, 2010). Dzieci zostają zachęcane do częstszych podróży pieszych oraz rowerowych, zarówno w drodze do przedszkola, jak i po całym mieście.

Rysunek 1. Mapa drogi z domu do przedszkola wykonana przez 5-latka pokonującego drogę pieszo (z lewej) oraz samochodem (z prawej).

Źródło: archiwum zdjęć projektu.

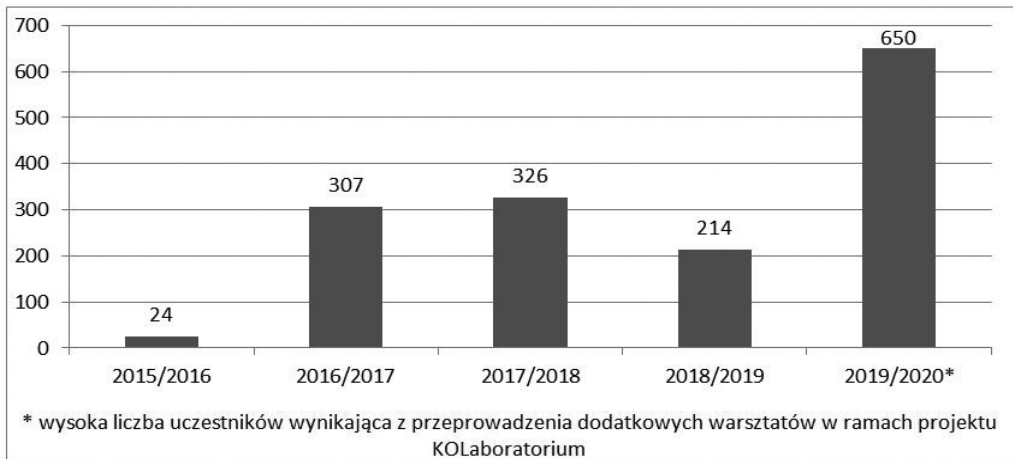
Ciekawym przykładem obrazującym różnice w postrzeganiu najbliższego otoczenia podczas drogi z domu do przedszkola są rysunki wykonane przez dzieci poruszające się pieszo oraz przez dzieci dowożone samochodami. Widać na nich duże rozbieżności w umiejętności dostrzegania szczegółów podczas drogi i ich przedstawiania na tworzonych pracach. Rysunki dzieci, które do przedszkola dostają się pieszo bądź rowerem są zdecydowanie bardziej dokładne i kolorowe. Zawierają nieraz zdumiewające detale, jest w nich miejsce na ludzi, obiekty małej architektury (np. ławki, kosze na śmieci, fontanny), owoce na drzewach, kwiaty i trawniki oraz zwierzęta i nieraz owady. Prace dzieci przywożonych często samochodami są zdecydowanie bardziej ubogie w szczegóły i ograniczają się najczęściej jedynie do charakterystycznych budynków wzdłuż ulicy, parkingów oraz innych samochodów. Często dominującym elementem rysunku jest szeroka ulica. Na powyższym przykładzie można dostrzec także plac zabaw przy przedszkolu, który wykonany jest w dużo większym stopniu

szczegółowości, ponieważ w tym obszarze dzieci poruszają się już na piechotę i mają okazję obserwować swoje otoczenie z większą dokładnością.

Projekt w liczbach i plany na przyszłość

Projekt Poznańskiej Akademii Przestrzeni funkcjonuje od 2016 roku. Dane dotyczące uczestników zbierane są w podziale na lata akademickie traktowane jako edycje projektu (trwające od października do września). W zestawieniu uwzględnione zostały zarówno warsztaty przeprowadzone w przedszkolach, jak i zajęcia zorganizowane na Wydziale Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej. Za początek Poznańskiej Akademii Przestrzeni uznaje się rok akademicki 2015/2016. Ze względu na fakt, iż pierwsze warsztaty zorganizowane zostały w maju 2016 roku w pierwszej edycji uczestniczyło 24 dzieci. Były to zarazem jedyne warsztaty przeprowadzone podczas pierwszej edycji projektu. W kolejnym roku w warsztatach wzięło udział ponad 300 dzieci z trzech różnych placówek – dwóch znajdujących się w Poznaniu oraz jednej w Koninie. Podczas trzeciej edycji przeprowadzono warsztaty dla 326 dzieci z przedszkoli w Poznaniu, Murowanej Goślinie, Koninie, Kostrzynie oraz Kowanówku. Te ostatnie zorganizowane zostały dla uczniów Zespołu Szkół Specjalnych we współpracy i przy dużym wsparciu Fundacji Zielony Jamnik. Ponadto w projekcie wzięli udział uczniowie kilku przedszkoli i szkół podstawowych, które wizytowały na Wydziale Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej UAM. Duże zainteresowanie projektem Poznańskiej Akademii Przestrzeni zaowocowało decyzją o aplikowaniu do programu szkoleniowego KOLaboratorium UAM². Jest to program mający na celu rozwijanie zainteresowania mieszkańców Poznania i Wielkopolski. Opiera się on głównie na zasobach Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Rysunek 2. Liczba uczestników w projekcie Poznańskiej Akademii Przestrzeni w latach 2016–2019 oraz prognozowana liczba uczestników w edycji 2019/2020.

Źródło: opracowanie własne w oparciu o dane PAP.

² https://amu.edu.pl/_data/assets/pdf_file/0025/74716/Uniwersytet_Zaangazowany_2018_19.pdf, <http://zielonyjamnik.pl/uploads/files/program-dzielimy-sie-wiedza-ii-20190321.pdf>

Strona projektu dostępna pod adresem: <http://kolaboratorium.amu.edu.pl/>

Uczestnictwo w projekcie KOLaboratorium umożliwiło organizację dodatkowych zajęć wśród wielkopolskich przedszkoli, co przyczyniło się do wzrostu liczby uczestników warsztatów. Prognozuje się, iż w roku akademickim 2019/2020 liczba uczestniczących w warsztatach Poznańskiej Akademii Przestrzeni dzieci wyniesie ok. 650. Jest to znaczący wzrost w porównaniu z poprzednimi edycjami projektu, który pozwoli przekroczyć liczbę 1500 uczestników warsztatów od początku trwania projektu.

Z uwagi na nieustanny rozwój projektu planowane jest podjęcie działań poszerzających jego zakres. Na zmiany kształtu projektu oraz jego kierunki rozwoju wpływ mają m.in. opinie nauczycieli i uczestników warsztatów, które uzyskiwane są podczas badań ankietowych. Respondenci mają okazję do wypowiedzenia się na temat jakości i przebiegu warsztatów, w których uczestniczyli, użytych materiałów, wykorzystania dostępnego czasu czy pracy osób prowadzących grupy. Przede wszystkim ważne jest rozszerzenie zajęć warsztatowych o nowe grupy wiekowe, np. uczniów szkół podstawowych, młodzież licealną, studentów, a w dalszej perspektywie także osoby w wieku średnim i seniorów. Opracowanie warsztatów, w których uczestniczyliby przedstawiciele różnych grup wiekowych jest kolejnym krokiem w rozwoju projektu. Międzypokoleniowe warsztaty, podczas których uczestnicy mają możliwość przedstawienia swojego punktu widzenia na poruszane tematy mogłyby okazać się bardzo cenne i prowadzić do daleko idących wniosków dotyczących poprawnego kształtowania przestrzeni miejskiej uwzględniającej potrzeby wszystkich użytkowników.

Innym pomysłem na rozwój projektu jest stworzenie gry miejskiej łączącej wątki o charakterze urbanistyczno-architektoniczno-historycznym. Zakres przestrzenny obejmować ma obszar Starego Miasta w Poznaniu, bogaty w zabytkowe i cenne miejsca, które mogą zostać wykorzystane w czasie gry. Podczas wykonywania zadań w określonej kolejności uczestnicy będą mieli więc okazję przyjrzeć się bliżej rzadko odwiedzonym budynkom i zakątkom, poznając przy tym historię Poznania, Starego Miasta czy pojedynczych obiektów. Lokalizacja wielu muzeów, jednostek miejskich czy prywatnych przedsiębiorstw stwarza szansę zaangażowania tych podmiotów w realizację gry.

Podsumowanie

Poznańska Akademia Przestrzeni to projekt będący owocem pracy około 20 osób każdego roku. Realizowany w różnych miastach na obszarze województwa wielkopolskiego co roku obejmuje swym zasięgiem średnio około 220 uczestników, a przewiduje się, że wartość ta będzie wzrastała. Projekt stale zyskuje na popularności wśród nauczycieli, rodziców i dzieci, także dzięki jego prezentacjom na krajowych konferencjach, takich jak Strefa Projektów Edukacyjnych i Społecznych³ czy Festiwal Innowacji Społecznych⁴. Projekt dostrzeżony został także jako część działań określonych mianem „społecznej odpowiedzialności uczelni” i znalazł się w Katalogu dobrych praktyk SOU w publikacji „Społeczna odpowiedzialność – znaczenie dla uczelni i sposoby wdrażania”⁵, stworzonej przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Realizacja projektu posiadającego z założenia charakter naukowo-edukacyjny niesie za sobą szereg korzyści i możliwości w obu tych obszarach. W odniesieniu do pierwszego z nich

³ <http://strefaprojektow.amu.edu.pl/>

⁴ <http://fis.amu.edu.pl>

⁵ Publikacja dostępna do pobrania pod adresem http://odpowiedzialnybiznes.pl/wp-content/uploads/2019/09/SOU_publicacja.pdf?fbclid=IwAR3--_hPwepeMKyXTPFeOVS3ZkVvKAWyaedXSSEAc13hV-s0KCsl40ZwUxQ

należy zdecydowanie wyróżnić możliwość prowadzenia badań przy okazji przeprowadzania warsztatów. Średnia liczba uczestników przypadających na jedną edycję projektu pozwala na przeprowadzenie wśród nich badań, dzięki którym można wyciągać wnioski, obserwować prawidłowości i rozwijać narzędzia w edukacji przestrzennej. Reprezentatywność próby i jakość wykonywanych prac i badań mogą pozwolić na odniesienie płynących z nich wniosków do realnej przestrzeni i próbę jej zmiany zgodnie z obserwowanymi zależnościami dotyczącymi postrzegania przez dzieci przestrzeni ich codziennych aktywności lub szerzej, przestrzeni publicznych oraz miejskiej. Charakter edukacyjny projektu pozwala z kolei na zwiększanie świadomości przestrzennej wśród uczestników poprzez szerzenie założeń takich idei jak *urban design* czy projektowanie uniwersalne. Znajomość podstawowych zagadnień związanych z relacją człowiek – przestrzeń i zwiększanie świadomości dzieci w tym zakresie już od etapu nauki przedszkolnej kształtuje bowiem stosunek najmłodszych do otaczającego ich świata.

W obu powyższych obszarach kluczowa wydaje się być ciągłość i konsekwencja działań, które pozwolą edukacji przestrzennej stać się trwałym elementem wychowania przedszkolnego. Wiedza, z którą dzieci wchodzi w kolejne etapy edukacji ma bardzo duże znaczenie, należy więc zadbać o to, aby obok fundamentalnych umiejętności porozumiewania się z innymi, rozwoju ruchowego, poczucia rytmu oraz umiejętności interpersonalnych znalazła się także wiedza dotycząca podstawowych zagadnień związanych z funkcjonowaniem w otaczającej dziecko przestrzeni.

Literatura

- Basińska, A. (2010). *Aktywność poznawcza dziecka w przestrzeni edukacyjnej środowiska*. Praca doktorska, UAM, Poznań.
- Carmona, M. (2010). *Public Places Urban Spaces: The Dimensions of Urban Design*. Hudson: Architectural Press.
- Ciesiółka, P., Donderowicz, M., Głowczyński, M i Wronkowski, A. (2017). Działalność Akademickiego Koła Naukowego Gospodarki Przestrzennej na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. *Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju Polskiej Akademii Nauk, Zeszyt 266*, 179–195.
- Connell, B. R. i in. (1997). *The Principles of Universal Design*, National Institute on Disability and Rehabilitation Research, U.S. Department of Education.
- Gindroz, R. i Levine, K., Urban Design Associates (red.) (2002). *The urban design handbook: Techniques and working methods*. New York: W. W. Norton.
- Gehl, J. (2010). *Miasta dla ludzi*. Kraków: Wydawnictwo RAM.
- Hall, A. (2007). *Turning a town around. A proactive approach to urban design*. Wiley-Blackwell Publishing.
- Kaletsch, K. (2009). The Eighth Principle of Universal Design. *Design for All: A Publication of Design for All Institute of India* 4(3), 66–72. Retrieved from http://designforall.in/newsletter_March2009.pdf
- Krieger, A. (2013). Where and how does urban design happen? W: M. Larice i E. Macdonald (red.), *The Urban Design Reader* (s. 605–614). London: Routledge.
- Lang, J. (2005). *Urban Design. A Typology of procedures and products*. Oxford: Architectural Press.
- Llewelyn-Davies, M. (2007). *Urban Design Compendium*. London: English Partnership, The housing Corporation.
- Lynch, K. (1960). *The image of the city* (Vol. 11). Cambridge, Massachusetts, and London: M.I.T. press.
- Maslow, A. H. (1964). Teoria motywacji człowieka W: J. Reykowski (oprac.), *Problemy osobowości i motywacji w psychologii amerykańskiej*. Warszawa: PWM.
- Modrzewski, B. (2012). Urban Design. Pojęcie i metody. W: J. Parysek (red.), *Kształtowanie przestrzeni miejskiej. Aspekty teoretyczne i praktyczne* (s. 58–79). Poznań – Kalisz: Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu.
- Sulsters, W. A. (2005). *Mental mapping, viewing the urban landscapes of the mind*. International conference 'Doing, thinking, feeling home: The mental geography of residential environments'. Delft, Netherlands.
- Treffers, B. i Bougie, T. (1996). *The logical Chain of Technology and Accessibility*. Congress Proceedings of the 18th World Congress of Rehabilitation International in Auckland, Auckland.

Wronkowski, A. (2018). Kształtowanie świadomości przestrzennej u dzieci w wieku przedszkolnym. *Acta Scientiarum Polonorum Administratio Locorum*, 17(3), 273–284.

Poznań Spatial Academy as an example of a student project for spatial education

Activities aimed at shaping spatial awareness among preschool children are becoming more common. The need to start this type of education at an early age is recognised. In the world and in Poland, many joint actions are being taken to familiarise children with the issues relating to urban planning, elements of spatial development and the needs of city users. One such programme is the “Poznan Spatial Academy”, which has been implemented since 2016 by the Academic Scientific Association of Spatial Management.

The aim of this paper is to present the “Poznan Spatial Academy” as an example of student activities aimed at increasing spatial awareness among the youngest city users. The theoretical foundations of the project, current activities, and plans for project development in successive years are presented.

KEYWORDS: spatial awareness, spatial education, student project, workshops.